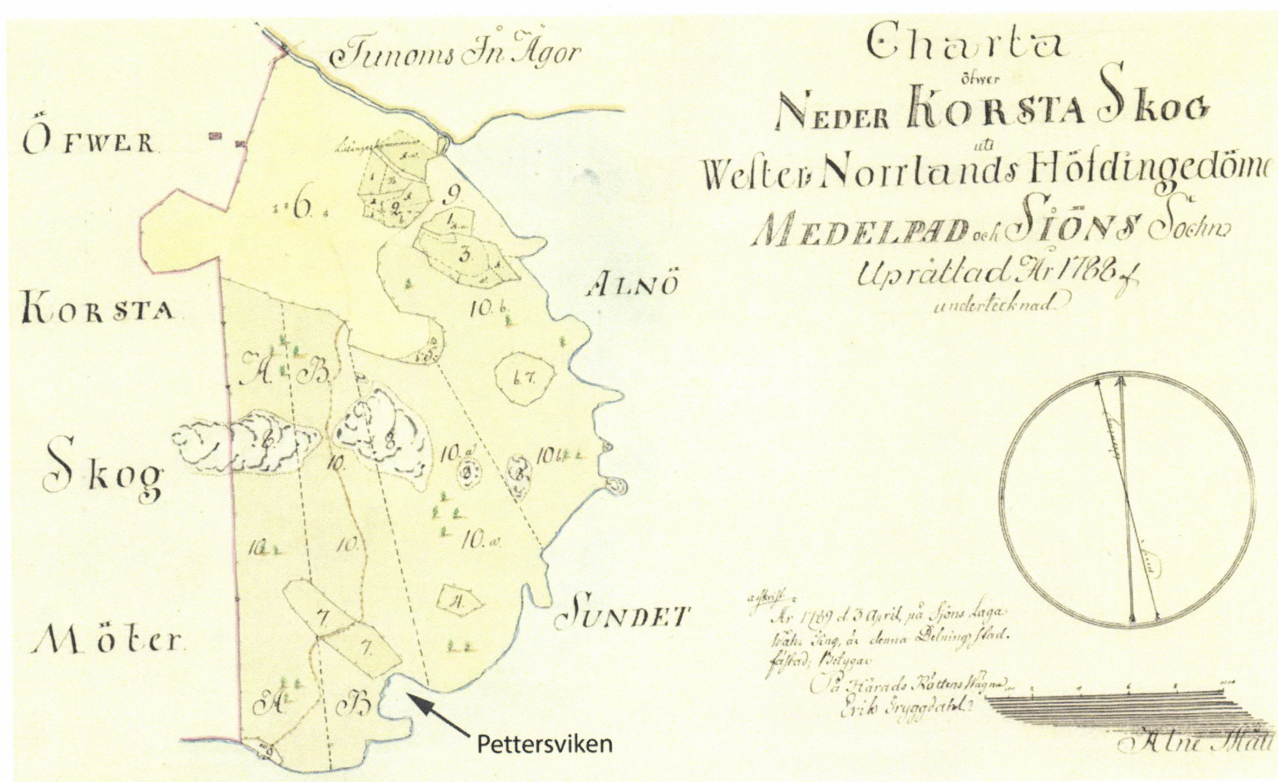

Kulturhistorisk förstudie/byråinventering kring Pettersviken

Socken: Skön
Landskap: Medelpad
Kommun: Sundsvall
Län: Västernorrland

David Loeffler
Enheten för kulturmiljö och samlingar
Murberget Länsmuseet Västernorrland
Rapportnummer 2015:22

Murberget Länsmuseum Västernorrlands dnr: YLM 2015/328-55

Län: Västernorrland

Kommun: Sundsvall

Landskap: Medelpad

Socken: Skön

Kulturhistorisk förstudie/byråinventering kring Pettersviken, Sköns socken, Medelpad, Sundsvalls kommun, Västernorrland

David Loeffler

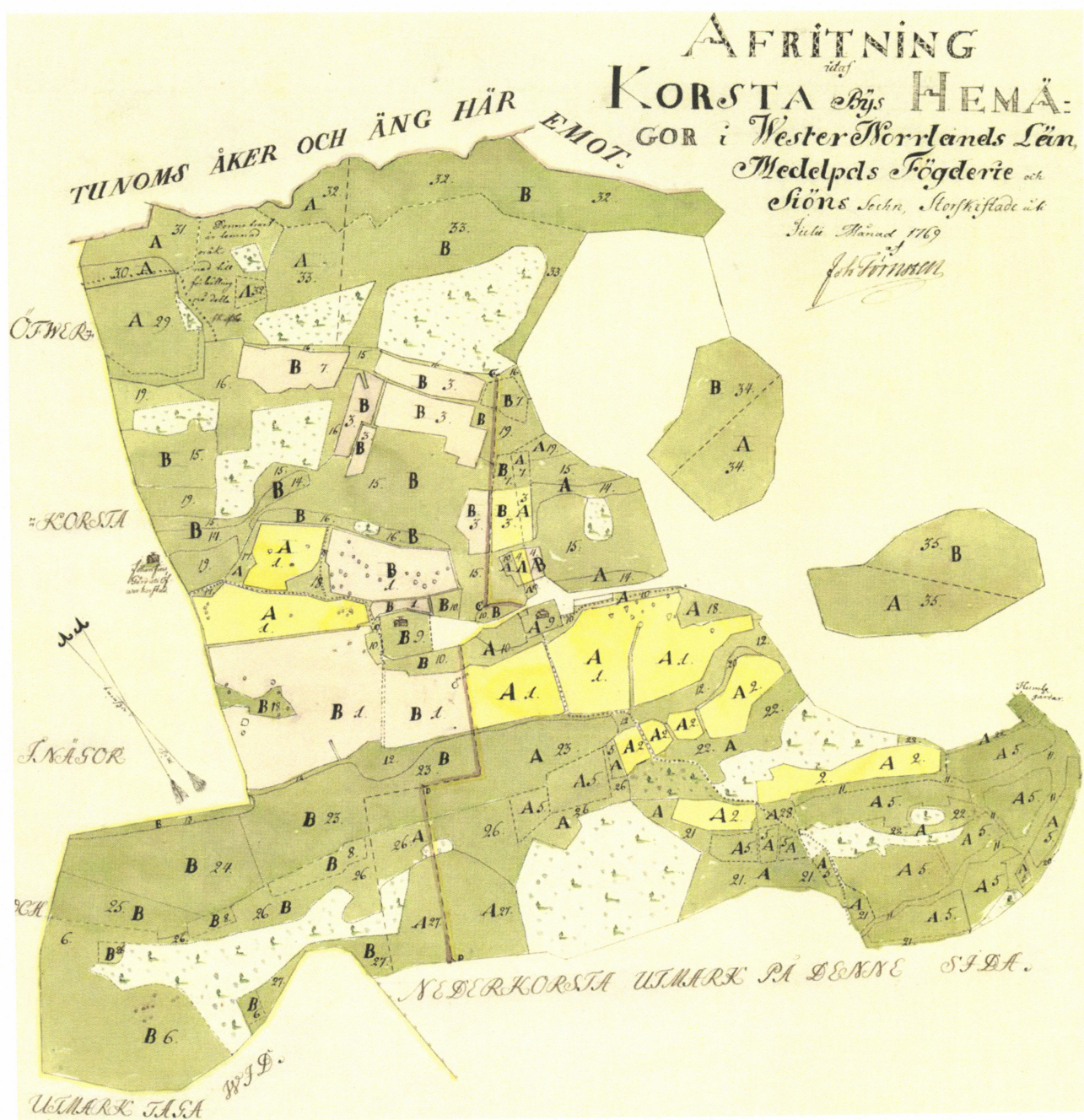
Rapport från Murberget:2015:22

ISSN 2000-0111

© 2013 Murberget Länsmuseum Västernorrland, Härnösand

Omslagsbild: Pettersviken med omnejd 1788. Lantmäteristyrelsens arkiv, akt X49-19:2, Västernorrlands län, Sköns kpg , Korsta nr 1-2, Storskifte på skog/skogsmark från år 1788.

Korsta. Lantmäteristyrelsens arkiv, akt X49-19:1, Västernorrlands län, Sköns kpg, Korsta nr 1-2, Storskitte på inägor från år 1769.

Sammanfattning

Inför planerna på en kombiterminal i området Pettersviken, Sköns socken, Medelpad, Sundsvalls kommun i Västernorrlands län, har styrelsen för Murberget, läns museet Västernorrland begärt en bedömning angående de antikvariska och arkeologiska värden som finns och kan finnas bevarade i närområdet.

Utredningsområdet ligger intill och nordöst om Sundsvalls stad. Det är ett småkuperat område på 0-65 m.ö.h. bestående av havssediment, morän eller hållmarker. De låglänta områdena består huvudsakligen av åker- och betesmarker med intill liggande jordbruksbebyggelse och de höglänta av skogsmark utan fast bebyggelse.

Området har berörts av flera antikvariska och arkeologiska inventeringar och undersökningar. Idag känner man till 17 lokaler som innehåller en eller flera kulturhistoriska lämningar.

Landhöjning visar att människor kan ha varit verksam som fiskare och säljägare inom de delar av Sköns socken som blev tillgänglig ca 2500 f.Kr. men i nuläge har vi ingen kännedom om lämningar från denna tid.

Bronsåldersrösen visar att människor fanns inom området ca 2000 f.Kr. men vi vet inget om eventuell bebyggelse, boplatser eller lämningar från den tiden.

Till skillnad från tidigare perioder vet vi mycket om järnålderns bebyggelse och utbredning genom bl.a. det äldre kartmaterialet, ortnamnen, gravhögarna, stensättningarna samt genom olika arkeologiska undersökningar och inventeringar. Dessa källor indikerar att dagens jordbruksbyggd uppstod vid början av vår tideräkning och att dess utbredning motsvarar den vi känner idag.

Enligt de historiska källorna har samerna varit bosatta inom området. I nuläge vet vi inget om deras bosättningsmönster, boplatser, ekonomi eller sociala struktur.

Utifrån dagens kunskapsläge innehar utredningsområdet ett potentiellt högt antikvariskt och arkeologiskt värde då landskapet kan innehålla lämningar från flera olika perioder som man inom Västernorrland inte tidigare har uppmärksammat eller ens hittat spår efter.

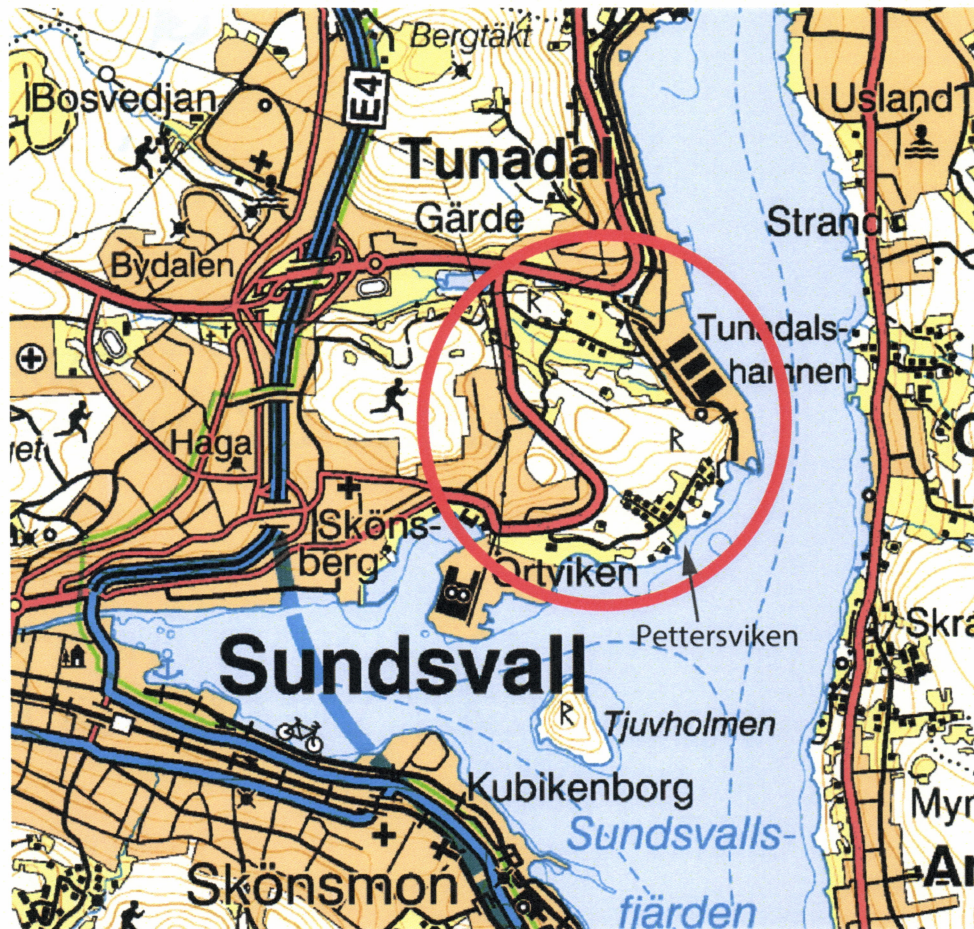

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning.....	5
Syfte	5
Utredningens Genomförande	5
Områdesbeskrivning.....	6
Redovisning av käll- och arkivstudierna	7
Kulturhistoriska inventeringar och undersökningar	7
Kulturhistoriska lämningar	7
Ortnamn.....	9
Äldre kartmaterial och markanvändning	10
Bebyggelse och byggnadsminnen	10
Kulturmiljöer och riksintressen	11
Samisk markanvändning	11
Arkeologisk forskning	11
Utredningsområdet: antikvariska och arkeologisk värden	14
Referenser.....	15
Publikationer och rapporter.....	15
Historiskt kartmaterial	16
Internet	16
Tekniska och administrativa uppgifter.....	18

Inledning

Inför planerna på en kombiterminal i området Pettersviken, Sköns socken, Sundsvalls kommun i Västernorrlands län, har styrelsen för Murberget, läns museet Västernorrland begärt en bedömning angående de antikvariska och arkeologiska värden som finns och kan finnas bevarade i och kring Pettersviken.

Figur 1. Översiktskarta med utredningsområdet markerat med rödcirkel och Pettersviken med pil. Skala 1:50 000. Underlag till kartan © Lantmäteriet diarienummer 2014/611.

Syfte

Syftet med en kulturhistorisk förstudie/byråinventering är att genom käll- och arkivstudier kartlägga faktiska och eventuella kulturhistoriska lämningar (fornlämningar jämte övriga kulturhistoriska lämningar) och annat inom projektområdet som kan vara av betydelse vid bedömning av områdets kulturhistoriska karaktär och kulturvärde.

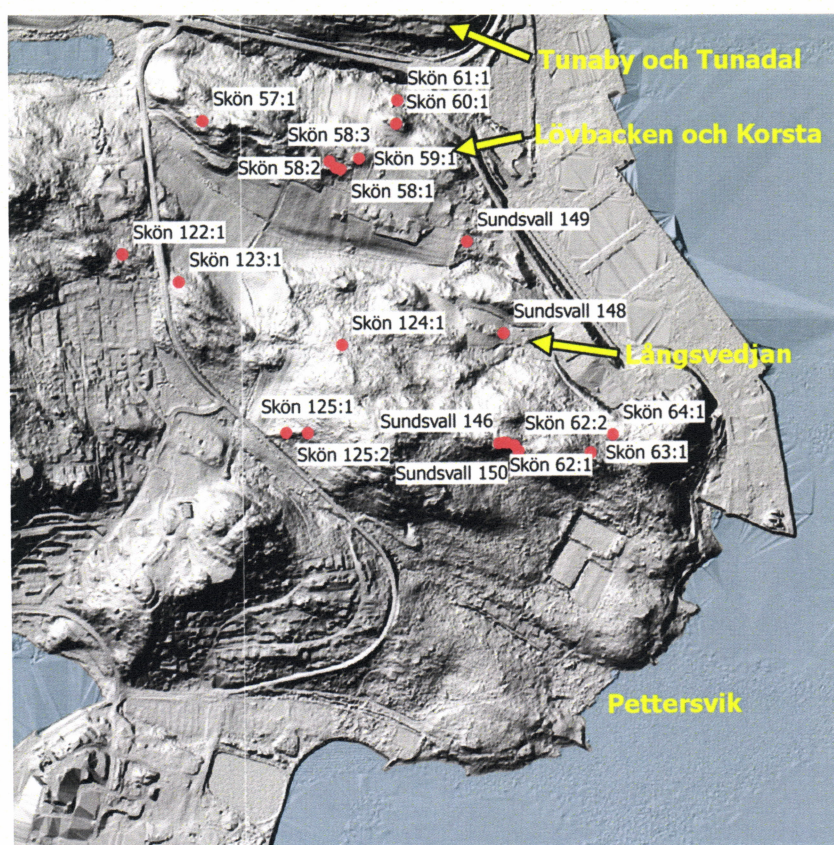
Utredningens Genomförande

Inför uppdraget har följande materialkategorier gåtts igenom i syfte att samla material som belyser kulturlandskapets karaktär.

- Institutet för språk och folkminnets databas över äldre belägg och uppteckningar av ortnamn (SOFI).
- Kungliga Bibliotekets nationella bibliotekssystem (LIBRIS).
- Lantmäteriets (LMV) karttjänst över äldre historiska kartor och lantmäteriakter.

- Länsstyrelsens nationella databas med geodata över riksintressen för kulturmiljövård, rennäring, kulturresevat, med mera.
- Länsstyrelsen i Västernorrlands regionala databas över värdefulla kulturmiljöer (WebbGIS).
- Murberget Länsmuseum Västernorrlands topografiska diarium, kartarkiv, bildarkiv och bibliotek.
- Riksantikvarieämbetets (RAÄ) databas över registrerade kulturhistoriska lämningar i fornminnesinformationssystem (FMIS).
- Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister (BBR).
- Sametingets databas över markanvändning och riksintressen för rennärningen.
- Skogsstyrelsens databas över registrerade kulturhistoriska lämningar (Skogsdataportalen).
- Statens historiska museums (SHM) databas arkeologiska fynd och fyndsamlingar.
- Vitterhetsakademiens biblioteks huvudkatalog (VITALIS).

Figur 2. Utredningsområde med kända kulturlämningar enligt FMIS. Skala 1:20 000.
Underlag till kartan © Lantmäteriet diarienummer 2014/611.

Områdesbeskrivning

Utredningsområdet ligger intill och nordöst om Sundsvalls stad på nivåer under högsta kustlinjen (HK) som i denna del av Medelpad ligger på ca 240 m.ö.h. Kring och norr om Pettersviken är landskapet småkuperat och sträcker i höjddled från dagens havsnivå upp till 65 meter över havet (m.ö.h.).

Jordarten i områdets låglänta ytor (under 30 m.ö.h.) utgörs huvudsakligen av havssediment bestående av lera och mjäla samt av sandig-moig morän. Högre liggande partier består huvudsakligen av sandig-moig morän, ställvis med inslag av större block eller av hållmark.

Markslaget på och kring de låglänta områdena består huvudsakligen av åker och betesmarker med tillhörande jordbruksbebyggelse. Höjdområden består av skogsmark utan fast bebyggelse. Omfattande ytor längs kusten norr och sydväst om Pettersviken är idag industrimark.

Redovisning av käll- och arkivstudierna

Kulturhistoriska inventeringar och undersökningar

Karl Sidenblads inventeringar i Västernorrland har berört Sköns socken och finns rapporterat i ett opublicerat manuskript från 1868. Där redovisar han för många av de gravhögar och rösen som är idag kända inom eller i närheten av utredningsområde.

Gottfrid Adlerz 1898 undersökte tre gravar inom fornlämningsområdet Skön 57 som ligger intill Överkorsta byn och som är Medelpads största gravfält. Vid detta tillfälle hittades och tillvaratogs brända ben, fragment av en fibula av järn samt beslag och nitar av järn (Adlerz 1898, inv. nr. SHM 10726).

Gerhård Winberg på Riksantikvarieämbetets vägnar år 1950 inventerade och beskrev samtliga då kända gravlokaler inom denna del av Sköns socken (Skön 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 och 64).

Resultatet finns i ett opublicerat manuskript från 1950.

Sköns socken har av Riksantikvarieämbete (RAÄ) inventerats vid två tillfällen. Första omgången var den så kallade fornminnes- eller förstagångs inventering som genomfördes 1963 och 1964 i samband med utgivningen av den ekonomiska kartan. Vid kartans revidering genomförde RAÄ den så kallade andra- eller kulturhistorisk inventeringen i Skön år 1988. Vid dessa två tillfällen inom utbredningsområdet registrerades 12 lokaler med en eller fler gravar, stensättningar och/eller rösen samt en gränsmarkering och en militär anläggning (se figur 1 och tabell 1).

Inventeringsprojektet Skog och Historia som bedrevs av dåvarande Skogsvårdsstyrelsen i Västernorrland 2001-2007 har inte berört detta område.

Länsmuseet har 2011 genomförde en begränsad kulturhistorisk utredning inom ett område mellan Korsta i norr och Pettersviken i syd. Vid detta tillfälle registrerades en gravhög, en stensättning, två gårdstomtar och en förmodad militär anläggningar (Sundsvall 146, 147, 148, 149 och 150). Vid samma tillfälle öppnades ett 20-tal sökschakt i Långsvedjans åkermark. I sökschakt 7 och 8 framkom ett slaget flintstycke, rödgods, brända ben och något som kan vara keramik (George 2011).

Enligt Statens historiska museums (SHM) fyndförteckning är det ända fynd som härrör från undersökningsområde de som Adlerz tillvara tog vid sin undersökning av de tre gravar som låg intill Överkorts by (fornlämningsområdet Skön 57), se ovan.

Enligt Västernorrlands Länsmuseums fyndförteckning finns det inga kända fynd eller fyndsamlingar från detta område.

Kulturhistoriska lämningar

Enligt FMIS finns det inom och kring utredningsområde 17 lokaler som innehåller en eller flera kulturhistoriska lämningar. De flesta av dessa är klassificerade som fornlämningar och resten som övriga kulturhistoriska lämningar (se tabell 1). Men, flera av de antikvariska bedömningar som redovisas i tabell 1 kan vara inaktuella och därmed kan komma att ändras. Detta p.g.a. ett förändrat och modifierat fornminnesbegrepp som tillkom i samband med den nya kulturmiljölagen som trädde i kraft den första januari 2014.

Fornlämningar är skyddade enligt lagen om kulturmiljön (SFS 1988:950 och SFS 2013:548) och ingrepp i eller kring dem kräver tillstånd av länsstyrelsen.

Övriga kulturhistoriska lämningar är sådan som inte bedöms var en fornlämning och är således inte skyddad av kulturmiljölagen. Istället regleras de av 30 § i Skogsvårdslagstiftning från 2010 som föreskriver att hänsyn ska visas gentemot lämningarna i den utsträckningen att pågående markanvändningen inte avsevärt försvåras (Skogsstyrelsen 2012). I vissa fall kan övriga kulturhistoriska lämningar bedömas som särskilt intressanta och/eller bevarandevärda av länsstyrelsen som då kan ställa särskilda villkor för deras skydd.

Raä inv. nr.	Typ	Antikvarisk bedömning
Skön 57:1	Gravfält (17 högar 15 stensättningar)	Fornlämning
Skön 58:1	Hög	Fornlämning
Skön 58:2	Husgrund, förhistorisk/medeltida	Fornlämning
Skön 58:3	Stensättning	Fornlämning
Skön 59:1	Hög	Fornlämning
Skön 60:1	Gravfält (7 stensättningar)	Fornlämning
Skön 61:1	Gravfält (5 högar)	Fornlämning
Skön 62:1	Stensättning	Fornlämning
Skön 62:2	Militär anläggning övrig	Övrig kulturhistorisk lämning
Skön 63:1	Långröse	Fornlämning
Skön 64:1	Stensättning	Fornlämning
Skön 122:1	Gravfält (3 högar 2 stensättningar)	Fornlämning
Skön 123:1	Gravfält (4 högar 2 stensättningar)	Fornlämning
Skön 124:1	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
Skön 125:1	Hög	Fornlämning
Skön 125:2	Stensättning	Fornlämning
Sundsvall 146:1	Stensättning	Fornlämning
Sundsvall 147:1	Hög	Fornlämning
Sundsvall 148:1	By-/gårdstomt	Övrig kulturhistorisk lämning
Sundsvall 149:1	By-/gårdstomt	Övrig kulturhistorisk lämning
Sundsvall 150:1	Militär anläggning övrig (?)	Övrig kulturhistorisk lämning

Tabell 1. Tidigare registrerade kulturhistoriska lämningar inom och kring utredningsområdet enligt FMIS.

Rösen

Rösen är en förhistorisk gravanläggning med en tydligt välvd profil som är helt uppbyggd av sten utan inblandning av jord. Inga rösen i Sköns socken är undersökt. Olika typer av rösen är en vanlig gravform under både äldre och yngre bronsålder 1800-1100 f.Kr. respektive 1100-500 f.Kr. Dock i enstaka fall har rösen anlagts även under järnåldern 500 f.Kr.-1000 e.Kr.

Högar och stensättningar

En hög är en förhistorisk gravanläggning med tydligt välvd profil som är på ytan uppbyggd av jord. Inom Sköns socken har man tidigare undersökt 11 högar som daterats till tiden 400-1000 e.Kr. (Spång 2008).

En stensättning är en förhistorisk gravanläggning med flack profil. I Västernorrland förekommer stensättningar och högar inte så sällan tillsammans. Stensättningar kan vara uppbyggd enbart av stenar, eller av en blandning av jord och stenar eller enbart av jord med stenar placerade kring kanten. Stensättningar i norra Norrland kom i bruk redan under äldre stenåldern (7000-4000 f.Kr.). I Västernorrland förekommer de under yngre bronsålder (1100-500 f.Kr.) och därefter i varierande omfattning under hela järnåldern (500 f.Kr.-1000 e.Kr.). Inom Sköns socken har man tidigare undersökt 8 stensättningar varav en är daterat till tiden 800-1000 e.Kr. (Spång 2008).

Husgrund, förhistorisk/medeltida

Avser främst husgrunder i jordbruksmiljöer och i Västernorrland inte så sällan till stolpbyggda långhus från järnåldern. De uppträder ofta tillsammans med eller i anslutning till gravhögar

och/eller stensättningar som därför kan anses vara bebyggelseindikerande. D.v.s. förekomst av gravar brukar innebära att någonstans i närheten finns rester efter samtida bebyggelse i form av husrester även om dessa inte alltid är idag synliga ovanmark (Ramqvist 1983, Liedgren 1993).

Gränsmärken

Gränsmärken byggdes för att markera gränser mellan exempelvis skogsskiften, fastigheter, byar och socknar. Inom utredningsområdet har man dokumenterat ett gränsmärke bestående av en upprest sten omgiven av en enkel stenpackning. Den ligger idag inte i en befintlig gräns och således ska betraktas i enlighet med RAA:s föreskrifter som en övrig kulturhistorisk lämning.

By-/gårdstomtar

By-/gårdstomt är en skattlagd eller mantalssatt bebyggelseenhet. Det kan bestå av en kombination av olika lämningar, så som grunder efter boningshus, ladugårdar, uthus och lador. Andra lämningar som kan förekomma är källargropar, jordkällare, brunnar, odlingsrösen, röjda ytor, stengärdesgårdar, med mera.

Platsen för en övergiven gårdstomt registrerades 2011 på en åkerholme belägen i Långsvedjan (Sundsvall 148). Anledning till detta var att man ansåg kunna belägga platsen utifrån en karta från 1788 (LMS X49-19:2). Vid besiktningstillfället i fält 2011 hittades dock inget spår efter bebyggelse på den registrerade platsen. Vid en närmare granskning av kartan från 1788 och en annan från 1769 (LMS X49-19:1) är det nu troligt att den gård som redovisas på dessa kartor motsvarar den gård som finns med på det Ekonomiska kartbladet från 1964 och som ligger ca 300 meter längre åt nordväst. Därmed bör Sundsvall 148 utgå från FMIS.

Sundsvall 149 är numera en sönderstyckad och delvis övergiven gårdstomt som finns redovisad på en karta från 1769 och en från 1852 (LMS X49-19:1 och LMM 22-sks-124). Delar av gårdens byggnader är även redovisade på den Ekonomiska kartan från 1964. Vid besiktningstillfället 2011 registrerades en jordkällare som tillhört denna gård. Lokalen bör åter besiktas i syfte att hitta fler rester efter de byggnader som det äldre kartmaterialet redovisar på denna plats.

Militär anläggning övrig

Avser sentida militära anläggningar. Inom området finns en luftvärnsanläggning bestående av jordvallar (Skön 62:2) och det som kan vara ett intilliggande stridsvärn (Sundsvall 150:1).

Ortnamn

Genom det äldre namnskicket kan man få indikationer både på äldre markanvändning och på händelser eller verksamheter som kan ha efterlämnat fysiska spår i landskapet, d.v.s. kulturhistoriska lämningar. Ortnamn, i likhet med fysiska lämningar, är kulturminnen (SFS 1988:950 1 kap. 4 §).

Ekonomiska kartan från 1964 redovisar flera intressanta ortnamn inom utredningsområdet, så som *Tunadal*, *Tunaby*, samt *Över-* och *Nederkorsta*. De äldsta skriftliga beläggen för ortnamn inom och kring utredningsområdet är bebyggelsenamnen *Tunaby* och *Korsta* från 1543 respektive 1547. Men dessa bebyggelsenamnen är troligen äldre än så. Ortnamnsforskningen daterar *-tuna* och *-sta* namn till yngre järnåldern. *Tuna* namn kan indikera att platsen förr var en inhägnad och helig plats alternativt ett maktcentrum eller centralort av något slag (Pamp 1988:33f). Betydelsen av *-sta* namn är omtvistat. Förslag till namnets ursprungliga innebörd är att den syftar till en uppehållsplats, tomt, husplats, boställe, höplats, hässja, äng eller till en hägnad runt en hässja (Pamp 1988:35f). Ett annat intressant ortnamn inom området är *Lövbacken*. Det urnordiska ordet *löv* betyder arvegods eller egendom och kan därmed även det vara bebyggelseindikerande. *Löv-*namn dateras till vikingatiden (Pamp 1988:26). Intill *Tunaby*, *Tunadal*, *Korsta* och *Lövbacken*

finns både gravhögar, stensättningar samt en nutida jordbruksbebyggelse och odlingsmark, en omständighet som ger en indikation på jordbruksbygdens ålder. Andra ortnamn som kan var bebyggelseindikerade är *Gärde* och *Gärdeberget* som förekommer ca en kilometer nordväst om *Korsta/Lövbacken*, se avsnittet om Samisk markanvändning nedan.

Figur 3. Snitt ur den ekonomiska kartan 17H 4g Tunadal från 1964. Intressanta ortnamn är markerat med röd oval och det då kända fornlämningarna med gul text.

Äldre kartmaterial och markanvändning

Det äldsta kartmaterialet består av olika typer av skiftes kartor från 17- och 1800-talet (LMS X49-19:1; LMS X49-19:2 och LMM 22-sks-124). Dessa kartor visar att utbredningen av dåtidens bebyggelse, åker och ängsmarker i stort motsvarar de som finns redovisade på de Ekonomiska kartbänden från 1964.

Bebyggelse och byggnadsminnen

Enligt RAÄ:s och länsstyrelsens bebyggelseregister finns det inga värdefulla kulturhistoriska byggnadsminnen inom eller i närheten av utredningsområdet.

Kulturmiljöer och riksintressen

Det finns inga kulturreseervat eller riksintresseområden inom utredningsområdet. Närmaste riksintresseområde för kulturmiljövård är Sundsvalls stenstad (inv. nr. Y8) som ligger 3,5 kilometer sydväst om utredningsområdet samt Norra Alnö (inv. nr Y11) som ligger ca 4,5 kilometer nordöst om utredningsområdet.

Samisk markanvändning

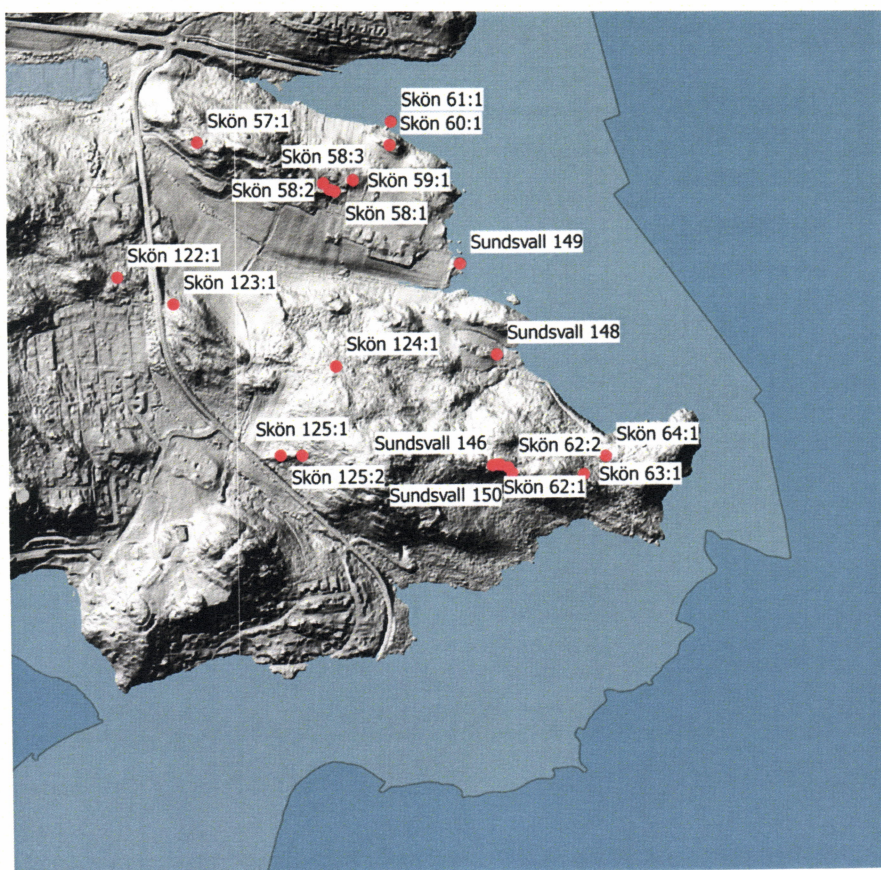
Voernese sameby har idag rätt till vinterbete i området. Hur långt tillbaka i tiden detta kan följas är oklart. Att Samerna under både 17- och 1800-talet levde och verkade i Sköns socken är historisk belagt (Svedberg 1959:68ff). Dessa minnen och muntliga uppgifter berör trakterna Berge och Ljustadalen som ligger ca 4 kilometer nord-nordväst om utredningsområdet. Lämningar som hör samman med Samerna och som skulle kunna förekomma inom utredningsområdet är exempelvis förvaringsgropar, härdar, kojgrunder, kåtatomter, rengården, renvallar, barktäkter och/eller stenringar. I detta sammanhang är det intressant att notera att ca en kilometer nordväst om utredningsområdet finns namnen *Gärdeberget* och *Gärde*(byn).

Arkeologisk forskning

Inom Västernorrland är det främst Baudou som undersökt olika typer av rösen längs Ångermanlands kust i syfte att fastställa deras förekomst, ålder och kulturell kontext (Baudou 1968). Baudou har även kortfattat diskuterat vilken typ av social struktur och ekonomi som rösen representerar. Dock har inga undersökningar vidtagits som syftar till att hitta boplatser eller bebyggelselämningar som kan hör samman med dessa rösen (se nedan).

Det är främst K-G Seling och Per Ramqvist som använt lämningar från järnåldern (gravarna) inom bl.a. Sköns socken i syfte att belysa jordbruksbygdens ursprung och utveckling. Seling anser att koncentrationer av högar och stensättningar indikerar på den första etablering av de jordbruksbygder som utgör grunden för dagens bebyggelse (Seling 1979). Ramqvist anser att dessa jordbruksbygder redan under järnåldern gav upphov till olika typer av maktcentrum med samhällen som var hårt hieratisk och social stratifierat (Ramqvist 2012).

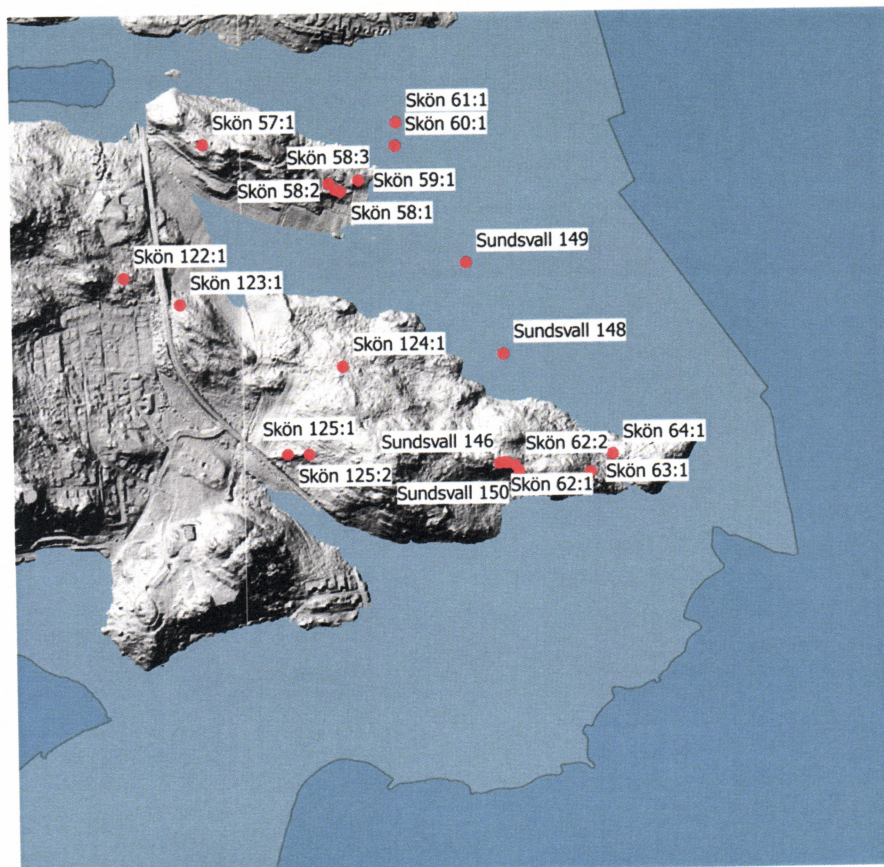

Utredningsområdet ca 500 f.Kr. då havet låg ca 20 meter högre än idag. Järnålderns gravhögar och stensättningar (se tabell 1) ligger intill dagens bebyggelse och jordbruksmark vilket indikerar på att det förekommit en kontinuitet i jordbruksbebyggelse ifrån den tiden fram tills nyligen.

Skala 1:20 000

Underlag till kartan ©
Lantmäteriet
diarienummer
2014/611.

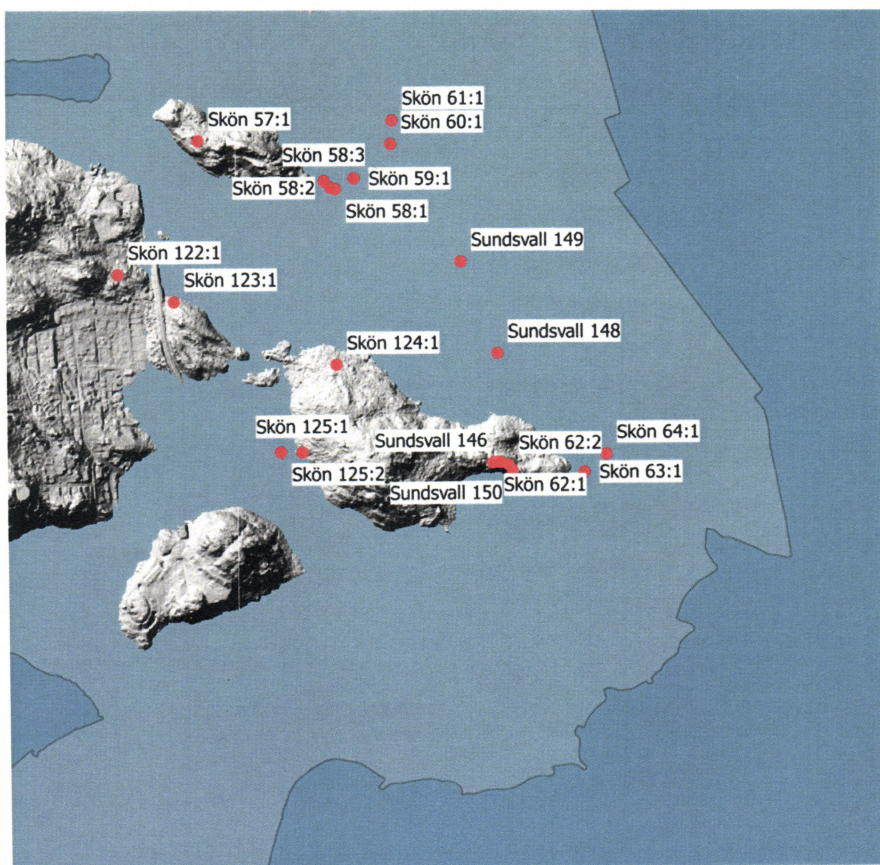

Utredningsområdet ca 1000 f.Kr. då havet låg ca 30 meter högre än idag. Det mesta av byggdens jordbruksmark ligger under vatten. Bronsåldersrösen (se tabell 1) på udden längst till höger har nu kontakt med havet. Kring eller i närheten av dessa kan det finnas rester efter aktivitetsytor och/eller bosättningar från den tiden.

Skala 1:20 000

Underlag till kartan ©
Lantmäteriet
diarienummer
2014/611.

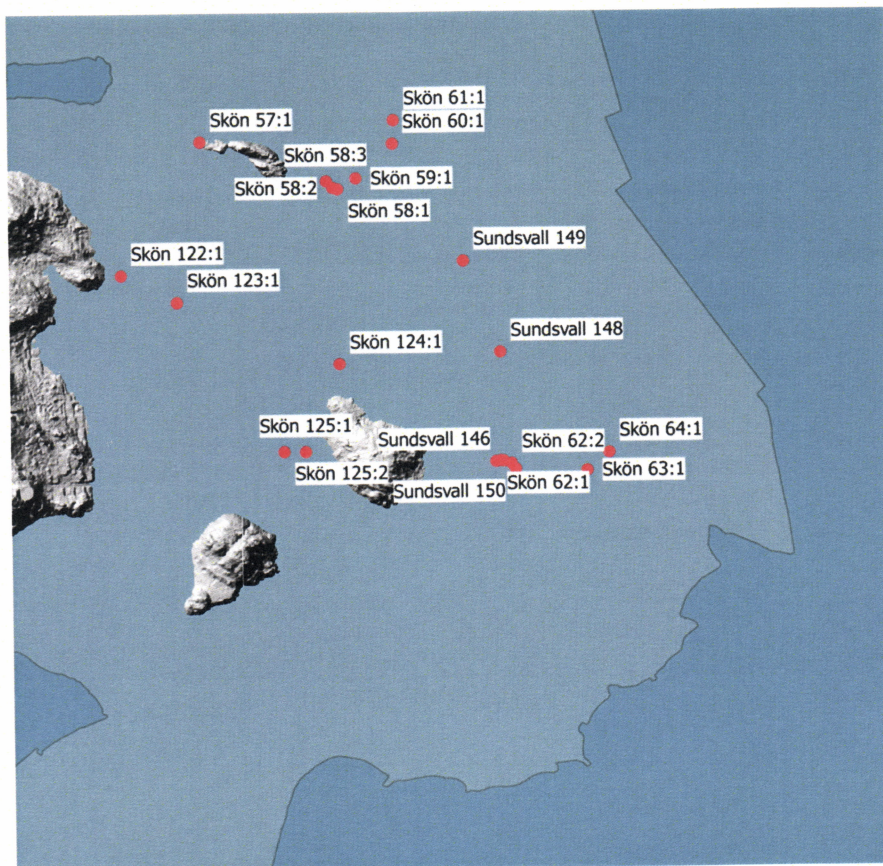

Utredningsområdet ca 2000 f.Kr. då havet låg ca 40 meter högre än idag. Större delen av Sköns socken bestod av ett skärgårdslandskap i havet. De områden som skulle besättas under brons- och järnåldern ligger nu oåtkomligt under vatten. Däremot är det tänkbart att boplatser efter stenåldersfiskare och säljägare kan förekomma på någon av dessa holmar.

Skala 1:20 000

Underlag till kartan ©
Lantmäteriet
diarienummer
2014/611.

Utredningsområdet ca 2500 f.Kr. då havet låg ca 50 meter högre än idag. Större delen av Sköns socken samt platserna för alla idag kända kulturlämningar låg under havsytan. Boplatser efter stenåldersfiskare och säljägare kan förekomma på uddar och sadellägen på holmarna.

Skala 1:20 000

Underlag till kartan ©
Lantmäteriet
diarienummer
2014/611.

Utredningsområdet: antikvariska och arkeologisk värden

Landhöjning visar att människor kan ha varit verksamma som fiskare och säljägare inom de delar av Sköns socken som blev tillgängligt från och med ca 2500 f.Kr. då havet var ca 50 meter högre än i dag. I nuläge har vi ingen kännedom om lämningar från denna tid.

Bronsåldersrösen visar att människor fanns inom området ca 2000 f.Kr. Men i likhet med tidigare perioder vet vi inget om eventuell bebyggelse, boplatser eller lämningar från den tid som kan förekomma inom området.

Till skillnad från tidigare perioder vet vi mycket om järnålderns bebyggelse och utbredning genom bl.a. det äldre kartmaterialet, ortnamnen, gravhögar, stensättningarna samt genom de arkeologiska undersökningar och inventeringar som genomförts. Dessa olika källor indikerar att på dagens jordbruksbygd uppstod vid början av vår tideräkning och att dess utbredning motsvarar den vi känner idag. Källmaterialet visar också att denna byggd var ett viktigt socialt och/eller ideologiskt centrum under järnåldern.

Enligt de historiska källorna har samerna varit bosatta inom området. I nuläget vet vi inget om deras bosättningsmönster, boplatser, ekonomi eller sociala struktur.

Utifrån dagens kunskapsläge innehar utredningsområdet ett potentiellt högt antikvariskt och arkeologiskt värde då landskapet kan innehålla lämningar från flera olika perioder som man inom Västernorrland inte tidigare har uppmärksammat eller ens hittat spår efter.

Därmed bör man, inför en eventuell exploatering av området, genomföra en omfattande och fördjupad arkeologisk utredning där man bl.a. med gravmaskin schaktar och banar av stora ytor (inte minst i de skogsbeklädda områdena) i syfte att hitta de lämningar som ovan efterlyses. Liknande undersökningar i skogsmarker kring bronsåldersrösen i Västerbottens kustland har visat sig var mycket givande. Genom markavbaning och schaktning har man där upptäckt härdar, kokgropar, boplatslämningar och gravar som inte var synliga ovanmark innan undersökningen och som hör samman i tid och rum med de tidigare kända och synliga rösen (Andersson, 1994a, 1994b, 2000; Josephson Hesse 2003; Sundström 2006).

Utifrån relativt begränsade inventeringar i både Västerbotten och Västernorrland har man hittat tidigare helt okända lämningar som ger belägg för en samisk närvaro i kustområdena inom respektive länen (Fossum 2007; Hägerman och Loeffler 2011). Inför en eventuell exploatering av området kring Pettersviken bör man därmed vara särskilt uppmärksam samt i fält vidta alla behövliga åtgärder i syfte att hitta och dokumentera de eventuella Samiska kulturlämningar som kan tänkas förekomma.

Referenser

Publikationer och rapporter

Adlerz, Gottfrid. 1904. Arkeologiska undersökningar i Medelpad 1898. *Kongl. Vitterhets historie och antiquitetsakademiens månadsblad* januari-december 1898-1899. Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. s. 183-211.

Andersson, Berit. 1994a. Rapport över arkeologisk undersökning av 1 kokgrop i anslutning till RAÄ 77 samt 1 stensättning RAÄ 77, Röbbäck 14:8^{III}, Umeå sn, Umeå kn, Västerbottens län. Umeå. Institutionen för arkeologi, Umeå Universitet.

Andersson, Berit. 1994b. Rapport över arkeologisk undersökning av tre kokgropar i anslutning till RAÄ 77 s, Röbbäck 14:8^{III}, Umeå sn, Umeå kn, Västerbottens län. Umeå. Institutionen för arkeologi, Umeå Universitet.

Andersson, Berit. 2000. Rapport över slutundersökning av kokgrop och stensättning på lokalen Prästsjödiket, RAÄ 600, Umeå sn och kn, Västerbottens län. Umeå. Västerbottens museum.

Baudou, Evert. 1968. *Forntida bebyggelse i Ångermanlands kustland. Arkeologiska undersökningar av Ångermanländska kuströsen*. Arkiv för Norrländsk hembygdsforskning XVII. Härnösand. Kulturhistoriska Föreningen Murberget.

Fossum, Birgitta. 2007. Samisk närvaro vid Västerbottenskusten. Rapport från utredning om samisk närvaro vid kusten, Västerbottens län. Umeå. Västerbottens museum.

George, O. *Särskild arkeologisk utredning inom del av exploateringsområdet för planerad utbyggnad av kraftvärmeverk samt kombiterminal i Korsta-Pettersvik, Sundsvalls kommun. Fornlämningar: RAÄ 62:1, 62:2, 63:1, 64:1*. Härnösand. Murberget Länsmuseum Västernorrland rapport nr 2011:28.

Hägerman, Britt-Marie och Loeffler, David. 2011. Arkeologisk utredning steg 1 inför vindpark vid Spjutåsberget. Rapport 2012:12, Murberget Länsmuseum Västernorrland, Härnösand.
Josephson Hesse, Kristina (Red.). 2003. RAÄ 16, Mariehem, Umeå sn, Västerbotten. UMARK 35, Arkeologisk Rapport, Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå Universitet.

Liedgren, Lars. 1992. *Hus och gård i Hälsingland. En studie av agrar bebyggelse och bebyggelseutveckling i norra Hälsingland Kr.f. – 600 e.Kr*. Studia archaeologica universitatis Umensis 2. Umeå universitet, Institution för Arkeologi.

Pamp, Bengt, 1988. *Ortnamnen i Sverige*. Lund.

Ramqvist, Per H. 1983. *Gene. On the origin, function and development of sedentary Iron Age settlement in Northern Sweden*. Archaeology and Environment 1. Umeå University, Department of Archaeology.

Ramqvist, Per. 2012. Geosocial diversitet under folkvandringstiden. Idéer utgående från Medelpad. *Arkeologi i norr*, nr. 13. Umeå. Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier. Sid. 75-103.

RAÄ lämningstypslistan. *Lista med lämningstyper och rekommenderad antikvarisk bedömning. Version 4.1.* Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Selinge, Klas-Göran. 1979. *Agrarian settlements and hunting grounds: a study of the prehistoric culture systems in a north Swedish river valley.* Stockholm.

SFS 1988:950. Svensk författningssamling (SFS) 1988:950. *Kulturmiljölagen.* Kulturdepartementet. Stockholm.

SFS 2013:620. Svensk författningssamling (SFS) 2013:620. *Kulturmiljölagen.* Kulturdepartementet. Stockholm.

Skogsstyrelsen. 2012. *Skogsvårdslagstiftning 2010. Gällande regler 1 september 2010.* Skogsstyrelsen, Jönköping.

Sidenbladh, Karl. 1868. *Medelpad. Förteckningar på fornlämningar 1865-1867.* Opublicerat manuskript förvarade i Antikvariskt-topografiska arkivet, Vitterhetsakademien, Stockholm.

Spång, Lars Göran. 2008. *Forskningsprogram för arkeologi vid Murberget Läns museet Västernorrland.* Härnösand. Murberget Läns museet Västernorrland rapport nr 2008:32.

Sundström, Susanne. 2006. Arkeologisk slutundersökning av RAÄ 162, kokgropar, Hörnefors socken, Umeå kommun, Västerbottens län. Umeå. Västerbottens museum.

Svedberg, Mattias Oskar Johannes. 1959. *Från gamla Skön.* Tredje delen. Sundsvall.

Winberg, Gerhård. 1950. *Förteckning över fornlämningar i Sköns köping.* Opublicerat manuskript förvarade i Antikvariskt-topografiska arkivet, Vitterhetsakademien, Stockholm

Historiskt kartmaterial

Generalstabskartan. 79 Sundsvall NÖ. Tryckt 1916 och reviderad 1946. Skala 1:100 000. Rikets allmänna kartverk.

Ekonomiska kartan 17H 4g Tunadal från 1964. Skala 1:10 000. Rikets allmänna kartverk.

Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 22-sks-124, Västernorrlands län, Sundsvalls kommun, Korsta by, Lagaskifte och ägoutbyte från år 1852.

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt X49-19:1, Västernorrlands län, Sköns kpg , Korsta nr 1-2, Storskifte på inägor från år 1769.

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt X49-19:2, Västernorrlands län, Sköns kpg , Korsta nr 1-2, Storskifte på skog/skogsmark från år 1788.

Internet

BBR Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister. www.bebyggelseregistret.raa.se. 2015-08-24.

FMIS Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem. www.fmis.raa.se/fmis. 2015-08-24.

LIBRIS Kungliga Bibliotekets nationella bibliotekssystem. <http://libris.kb.se>. 2015-08-23.

LMV Lantmäteriets historiska karttjänst. www.lantmateriet.se. 2015-08-24.

Länsstyrelsens databas med nationella geodata.
<http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/gis/Sv/Pages/nationella-geodata.aspx> 2015-08-24

Länsstyrelsen i Västernorrlands regionala databas över värdefulla kulturmiljöer (WebbGIS).
<http://www.lansstyrelsen.se/vasternorrland/Sv/om-lansstyrelsen/om-lanet/gis-och-kartor/Pages/default.aspx>. 2015-08-23.

RIKMV Riksintresseområden för kulturmiljövården. www.gis.lst.se. 2015-08-23.

Sametingets databas över rennäringen som riksintresse <https://www.sametinget.se/underlag>. 2015-08-24.

SHM Statens historiska museums fynddatabas. www.historiska.se. 2015-08-24.

Skogsstyrelsens databas <http://skogsdataportalen.skogsstyrelsen.se/Skogsdataportalen>. 2015-08-24

SOFI Institutet för språk och folkminnets ortnamnsdatabas. www.sofi.se. 2015-08-24.

VITALIS Vitterhetsakademiens biblioteks huvudkatalog. <http://vitalis.raa.se>. 2015-08-24.

Tekniska och administrativa uppgifter

Murberget Länsmuseum Västernorrlands dnr: YLM 2015/328-55

Län: Västernorrland

Landskap: Medelpad

Kommun: Sundsvall

Socken: Skön

RAÄ nr: Skön 57:1, Skön 58:1, Skön 58:2, Skön 58:3, Skön 59:1, Skön 60:1, Skön 61:1, Skön 62:1, Skön 62:2, Skön 63:1, Skön 64:1, Skön 122:1, Skön 123:1, Skön 124:1, Skön 125:1, Skön 125:2, Sundsvall 146:1, Sundsvall 147:1, Sundsvall 148:1, Sundsvall 149:1 och Sundsvall 150:1

Ekonomiska kartblad: 17H 4g Tunadal

Koordinat- och höjdsystem: SWEREF 99 TM, RH00

Höjd över havet: 0-65 m.ö.h.

Rapportsammanställning: David Loeffler

Kartering: programvara Quantum GIS, www.qgis.org

Baksidesbild: *Pettersviken med omnejd 1852 Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 22-sks-124, Västernorrlands län, Sundsvalls kommun, Korsta by, Lagaskifte och ägoutbyte från år 1852.*

Murberget Länsmuseum Västernorrland
www.murberget.se

Rapport 2015:22
ISSN 2000-0111